

ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΑΚΑΤΑΜΑΧΗΤΗΤΑΣΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΝΑΓΡΑΦΟΥΝΠΟΙΗΣΗ

ΙΚΑΡΟΣ

© 2024, Βασίλης Παπαδόπουλος και Εκδόσεις Ίκαρος

ISBN 978-960-572-693-5

Η ΑΚΑΤΑΜΑΧΗΤΗ ΤΑΣΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΝΑ ΓΡΑΦΟΥΝ ΠΟΙΗΣΗ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Στην Άπω Ανατολή. Εντυπώσεις ενός διπλωμάτη (διηγήματα)

Περίπλους, Αθήνα 2002

Όλνα. Δνο χειμώνες και μια άνοιξη (νουβέλα)

Περίπλους, Αθήνα 2008

Γιώργος Σεφέρης. Ανάμεσα στη διπλωματία και την ποίηση (δοκίμιο)

[δίγλωσση έκδοση (ελληνικά και ρουμανικά)]

Omonia, Βουκουρέστι 2019

Η γλώσσα ως όχημα πολιτισμού. Η ακτινοβολία της ελληνικής γλώσσας (δοκίμιο)

Περίπλους, Αθήνα 2019

Διπλωματία και ποίηση. Η περίπτωση του Γιώργου Σεφέρη (δοκίμιο)

Ίκαρος, Αθήνα 2019

ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΑΚΑΤΑΜΑΧΗΤΗ ΤΑΣΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΝΑ ΓΡΑΦΟΥΝ ΠΟΙΗΣΗ

ΙΚΑΡΟΣ

Στους δασκάλους μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	11
Η ακαταμάχητη τάση των Ελλήνων να γράφουν ποίηση.....	13
Η ελληνική γλώσσα ως όχημα πολιτισμού	53
Ελληνισμός και βουδισμός. Η ξεχασμένη Βακτριανή και τα ελληνοϊνδικά βασίλεια	77
Σκέψεις πάνω σε ένα βιβλίο	105
Η σημασία του <i>Ερωτόκριτου</i> για τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας.....	119
Ο Διονύσιος Σολωμός ως εθνικός ποιητής.....	137
Ο ομοφυλόφιλος Καβάφης στη δίνη της πολιτικής ορθότητας	145
Το φάντασμα του Οδυσσέα. Η διπλωματική περιπλάνηση ενός ποιητή	181
Νίκος Εγγονόπουλος: Ελληνικότητα στον υπερρεαλισμό.....	207
Τέχνη και ελευθερία της έκφρασης.....	217
Ο Σεφέρης και το μερίδιο του Θεού.....	235

Χρόνος και λογοτεχνία.....	251
«Ο βασιλιάς της Ασίνης».	
Από τον Τρωικό, στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.....	267
Η γνώμη των τρίτων για τους Έλληνες, με αφορμή την 28η Οκτωβρίου	279
Σελίδες της λογοτεχνίας μας για το 1922.....	291
Πόλεμος και ειρήνη στον <i>Ερωτόκριτο</i> .	
Ένας κώδικας τιμής από το παρελθόν.....	303
Συγγραφέας και διπλωμάτης.	
Από την αρμονία, στη σύγκρουση· και από τη σύγκρουση, σε μια δύσκολη συνύπαρξη.....	321
Η σχέση του Σεφέρη με τους ανθρώπους των γραμμάτων ανά τον κόσμο.....	337
Αναφορές.....	359
Πηγές εικόνων	363

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μια από τις βασικές αποστολές ενός πρέσβη είναι η προβολή της χώρας του στο εξωτερικό. Και αυτό γίνεται με πολλούς τρόπους και σε διάφορους τομείς, όπως τον πολιτικό ή τον εμπορικό, ανάλογα και με τη σχετική ισχύ της κάθε χώρας. Πίστευα όμως πάντα ότι η σημαντικότερη προσφορά των Ελλήνων στον κόσμο είναι τα πολιτιστικά επιτεύγματά τους στην αρχαία, στη μεσαιωνική και στη νεότερη εποχή, με ίχνη που συνάντησα όπου κι αν ταξίδεψα. Αισθάνθηκα, λοιπόν, συχνά την ανάγκη να οργανώσω εκδηλώσεις, να μιλήσω και να γράψω για να προβάλω τα θέματα αυτά, που σε κάθε περίπτωση με ενδιέφεραν ιδιαίτερα.

Το βιβλίο είναι μια συλλογή κειμένων που προέκυψαν ως επί το πλείστον από αυτή την προσπάθεια κατά τις θητείες μου στο εξωτερικό αλλά και στην Προεδρία της Δημοκρατίας. Προέκυψαν, επίσης, από την ενασχόλησή μου με θέματα που με απασχολούσαν ως συγγραφέα. Μερικά είχαν ήδη δημοσιευτεί και χρειάστηκαν επιπλέον επεξεργασία ώστε να πάρουν μορφή δοκιμίου και να υπάρχει ομοιογένεια στο βιβλίο.

Τα κείμενα θα μπορούσαν να χωριστούν σε τέσσερις ενότητες. Αρχικά παρουσιάζονται αυτά που αφορούν την αδιάσπαστη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας, ιδίως ως συστατικού στοιχείου της εθνικής μας ταυτότητας. Ακολουθούν αυτά για τους σύγχρονους Έλληνες ποιητές, με το δοκίμιο για τον Διονύσιο Σολωμό να ανήκει και στις δύο ενότητες. Στη συνέχεια, υπάρχουν τέσσερα δοκίμια για την αισθητική προσέγγιση της έμπνευσης και της συνάφειας των έργων τέχνης με τον χρόνο και την ελευθερία. Το τελευταίο από αυτά, «Ο βασιλιάς της Ασίνης». Από τον Τρωικό, στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο», μας οδηγεί

στην τέταρτη ενότητα, η οποία επικεντρώνεται σε ζητήματα όπου συναντώνται η Ιστορία με τη λογοτεχνία.

Σε όλα τα γραπτά μου, λογοτεχνικά ή υπηρεσιακά, προσπαθώ πάντα να μιλώ απλά. Να αποφεύγω την επιτήδευση. Να καθιστώ κατανοητά τα πιο σύνθετα ζητήματα, πολιτικά ή λογοτεχνικά. Το ίδιο έκανα και στα δοκίμια που ακολουθούν.

Ευχαριστώ θερμά την Κατερίνα Καρύδη και τις εκδόσεις Ίκαρος που με εμπιστεύτηκαν για το εγχείρημα αυτό, τον εξαιρετικό φιλόλογο Νίκο Καγκελάρη για τη βοήθειά του στην επεξεργασία των δοκιμίων και την ικανότατη Μαρία Συμεωνίδου για τη γλωσσική επιμέλεια και τις διορθώσεις των κειμένων.

Η ΑΚΑΤΑΜΑΧΗΤΗ ΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΝΑ ΓΡΑΦΟΥΝ ΠΟΙΗΣΗ

Τα στατιστικά στοιχεία για τις ποιητικές συλλογές που εκδίδονται στη χώρα μας κάθε χρόνο είναι τουλάχιστον εντυπωσιακά. Σύμφωνα με τους επίσημους καταλόγους που τηρεί η Εθνική Βιβλιοθήκη, προσεγγίζουν τις εννιακόσιες ετησίως. Αν σε αυτές προσθέσει κανείς τις ποιητικές συλλογές που υποβάλλονται στους εκδοτικούς οίκους αλλά απορρίπτονται, οι οποίες ασφαλώς είναι πολύ περισσότερες, καθώς και όσες γράφονται χωρίς ποτέ να φτάνουν στο γραφείο κάποιου εκδότη, ίσως από συστολή ή ανασφάλεια των ποιητών, τότε ασφαλώς ο συνολικός αριθμός αξίζει να αποτελέσει αντικείμενο έρευνας.

Μάλιστα, είναι ακόμα πιο εντυπωσιακό το ότι ο αριθμός αυτός αφορά ένα τμήμα λογοτεχνικής δημιουργίας που έχει ιδιαίτερα μικρό αναγνωστικό κοινό, αμελητέα προοπτική αγοραστικής επιτυχίας, σχεδόν ανύπαρκτη λογοτεχνική κριτική και περιορισμένους μηχανισμούς προβολής. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι ποιητές γνωρίζουν ότι η ενασχόλησή τους με την ποίηση αποτελεί μοναχική προσπάθεια που το πιθανότερο είναι να απευθυνθεί εις ώτα μη ακούντων.

Καμία από τις ευρωπαϊκές χώρες δεν πλησιάζει καν τον αριθμό των ποιητικών συλλογών που εκδίδονται στην Ελλάδα, τουλάχιστον από όσες μπόρεσα να βρω συγκεκριμένα στοιχεία. Δεύτερη, με διαφορά, έρχεται η Γαλλία, χώρα με μεγάλη ποιητική παράδοση, με εξαπλάσιο πληθυσμό από αυτόν της Ελλάδας, με ασκημένο και αφοσιωμένο αναγνωστικό κοινό, όπου οι ποιητικές συλλογές δεν ξεπέρασαν τις εξακόσιες το 2017, όπως προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία της Ένωσης Γάλλων Εκδοτών.

Εξαιρώ τις αγγλόφωνες χώρες, διότι πολλοί αλλόγλωσσοι ποιητές σπεύδουν να μεταφράσουν το έργο τους στα αγγλικά και να το εκδώ-

σουν στις χώρες αυτές, ευελπιστώντας ότι έτσι θα αποκτήσουν διεθνές αναγνωστικό κοινό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι ποιητικές συλλογές που εκδίδονται στις ΗΠΑ ή στην Αγγλία να μην αντιστοιχούν στους ποιητές των χωρών αυτών.

Η ποσότητα όμως είναι ένα μόνο χαρακτηριστικό στοιχείο. Το δεύτερο είναι αναμφίβολα η ποιοτική υπεροχή της ποίησης σε σχέση με την πεζογραφία στην ελληνική γλώσσα διαχρονικά. Από την εποχή που πρωτογράφηκε η ελληνική γλώσσα, τα λογοτεχνικά κείμενα με τη μεγαλύτερη ακτινοβολία ανά τους αιώνες, τόσο στον ελληνικό χώρο όσο και σε όλο τον κόσμο, είναι ως επί το πλείστον ποιητικά. Και τούτο, διότι τα παλαιότερα πεζά με παγκόσμια εμβέλεια, χωρίς να στερούνται λογοτεχνικής αξίας, ήταν κυρίως κείμενα Ιστορίας, φιλοσοφίας και επιστήμης, ενώ στη συνέχεια (βυζαντινή εποχή) προστέθηκε η θεολογία. Ασφαλώς δεν είναι τυχαίο ότι και οι δύο Έλληνες λογοτέχνες που τιμήθηκαν με βραβείο Νόμπελ ήταν ποιητές και όχι πεζογράφοι.

Είναι άραγε το ελληνικό αυτό φαινόμενο ευκαιριακό; Πρόσκαιρο; Προϊόν της εποχής μας; Ασφαλώς όχι.

Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την ομιλία του στην απονομή του Νόμπελ ο Οδυσσεάς Ελύτης, μιλώντας για την ποίηση, ανέφερε:

... στο μάκρος είκοσι πέντε αιώνων δεν υπήρξε ούτε ένας, επαναλαμβάνω ούτε ένας, που να μη γράφτηκε ποίηση στην ελληνική γλώσσα. Να τι είναι το μεγάλο βάρος παράδοσης που το όργανο αυτό σηκώνει. Το παρουσιάζει ανάγλυφα η νέα ελληνική ποίηση.¹

Αξιοπρόσεκτη παρατήρηση, ιδίως αν αναλογιστεί κανείς από πόσες διαφοροποιήσεις πέρασαν οι Έλληνες, και γενικότερα όσοι μιλούσαν την ελληνική γλώσσα, στη διάρκεια της Ιστορίας: υπήκοοι αρχαίων βασιλέων και τυράννων, πολίτες δημοκρατικών πόλεων σε όλες σχεδόν τις ακτές της Μεσογείου, υπήκοοι των ελληνιστικών βασιλείων ή του Ρωμαίου αυτοκράτορα, ύστερα Ρωμαίοι πολίτες, υπήκοοι του αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης, ή των σταυροφόρων, υπόδουλοι στον

1. Ο. Ελύτης, «Λόγος στην Ακαδημία της Στοκχόλμης», *Εν λευκώ*, Ίκαρος, Αθήνα 2011, σελ. 353.

σουλτάνο, στους Άραβες χαλίφες ή στον δόγη της Βενετίας, υπήκοοι της Αγγλίας, πολίτες της Ελληνικής ή της Κυπριακής Δημοκρατίας, μετανάστες στη Μεμβούρνη, στο Σικάγο, στο Ντύσσελντορφ ή ομογενείς της Οδησσού, του Νοβοροσίσκ, της Αγίας Πετρούπολης.

Θέλησα να επαληθεύσω τη ρήση αυτήν του Ελύτη. Να τη στοιχειοθετήσω με ονόματα και παραδείγματα, αιώνα προς αιώνα.

Από τον Όμηρο ήδη, τον 8ο π.Χ. αιώνα, ποιητικά είναι τα δύο μεγάλα έπη της ελληνικής γλώσσας, η *Ιλιάδα* και η *Οδύσσεια*, που αποτελούν κορυφαία μνημεία του ελληνικού ποιητικού λόγου και εμπνέουν διαχρονικά γενιές λογοτεχνών, φιλοσόφων, ζωγράφων, μουσουργών, γλυπτών, ψυχολόγων, αρχιτεκτόνων, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο. Έδη από τον Όμηρο φαίνεται η χαρακτηριστική δυνατότητα της γλώσσας μας να περιγράφει μια συγκεκριμένη σκηνή με σαφήνεια και ταυτόχρονα να βγάζει συμπεράσματα για οικουμενικούς νόμους και αλήθειες που διέπουν την ανθρώπινη φύση και την ανθρώπινη συμπεριφορά. Επί περίπου χίλια χρόνια οι Έλληνες στρέφονται στον Όμηρο για την εκπαίδευση των παιδιών τους.

«Ἐλπῆνορ, πῶς ἦλθες ὑπὸ ζόφον ἡρόεντα;
ἔφθης πεζὸς ἰὼν ἢ ἐγὼ σὺν νηϊ̑ μελαίνῃ».
ὥς ἐφάμην, ὁ δέ μ' οἰμῶξας ἡμείβετο μύθῳ·
«διογενὲς Λαερτιάδῃ, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,
ἄσέ με δαίμονος αἷσα κακῇ καὶ ἀθέσφατος οἶνος·
Κίρκης δ' ἐν μεγάρῳ καταλέγμενος οὐκ ἐνόησα
ἄφορρόν καταβῆναι ἰὼν ἐς κλίμακα μακρὴν,
ἀλλὰ καταντικρὺ τέγεος πέσον· ἐκ δέ μοι αὐχὴν
ἄστραγάλων ἐάγη, ψυχὴ δ' Ἄϊδός δε κατῆλθε.
νῦν δέ σε τῶν ὀπιθεν γουνάζομαι, οὐ παρεόντων,
πρὸς τ' ἀλόχου καὶ πατρός, ὃ σ' ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα,
Τηλεμάχου θ', ὃν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες·
οἶδα γὰρ ὡς ἐνθένδε κιῶν δόμου ἐξ Ἀΐδαο
νῆσον ἐς Αἰαίην σχήσεις εὐεργέα νῆα·

ἔνθα σ' ἔπειτα, ἄναξ, κέλομαι μνήσασθαι ἐμεῖο.
μή μ' ἄκλαυτον ἄθαπτον ἰὼν ὅπιθεν καταλείπειν
νοσφισθεῖς, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι,
ἀλλὰ με κακκῆραι σὺν τεύχεσιν, ἅσσα μοῖ ἐστι,
σῆμά τέ μοι χεῦται πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης,
ἄνδρὸς δυστήνοιο, καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι·
ταῦτά τέ μοι τελέσαι πῆξά τ' ἐπὶ τύμβῳ ἔρετμόν,
τῷ καὶ ζῶδς ἔρεσσον ἐὼν μετ' ἐμοῖσ' ἐτάροισιν».²

[«Ελπήνορα, πῶς ἔφτασες μες στα βαθιά σκοτάδια
πεζός, κι εμένα πρόκαμες, που με καράβι ερχόμουν;»
Εἶπα, και βαριοστέναξε κι απολογήθη εκείνος·
«Διογέννητε του Λαέρτη γιε, πολύτεχνε Οδυσσέα,
θεοῦ κατάρα, και πιοτό περίσσιο μ' αφάνισαν·
αστόχησα, σαν πλάγιασα στης Κίρκης τα παλάτια,
κι αντὶς ξανά απ' την αψηλή να κατεβώ τη σκάλα,
εγώ μπροστά μου ολόισα τράβηξα κι απ' τη στέγη
κάτου έπεσα, κι ο σβέρκος μου έσπασε απ' τα σφοντύλια,
κι αμέσως στου Άδη τους βυθούς κατέβηκε η ψυχή μου.
Μα τώρα, στ' όνομα εκεινων που ακόμα εδῶ δεν ήρθαν,
της σύγκοιτης, και του γονιού που σ' έθρεφε μικρούλη,
και του Τηλέμαχου, που εκεί μονάχο τον αφήκες, –
γιατί ξέρω, γυρίζοντας απ' του Άδη τα λημέρια,
στης Αίας πάλε το νησί θ' αράξεις το καράβι, –
παρακαλώ σε, ω βασιλιά, θυμήσου με σα φτάσεις,
μη φύγεις κι άκλαυτο, άθαφτο μ' αφήσεις εκει πέρα,
και γίνω αιτία να οργιστεί κανέννας θεός μαζί σου.
Μόν' πάρε με και κάψε με μαζί με τ' άρματά μου
και βάλε στον αφρόλευκο γιαλό κοντά μνημούρι,
να με πονούν τον άμοιρο κατόπι όσοι το βλέπουν
κάμε μου αυτά, και το κουπί στο μνήμα απάνω στήσε
το ίδιο που ζώντας έλαμνα μαζί με τους συντρόφους.»³]

2. Οδύσσεια, λ 57-78.

3. Απόδοση: Α. Εφταλιώτης (πηγή: Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο).

Στα τέλη του ίδιου αιώνα δεσπόζει ο έτερος μεγάλος επικός ποιητής, ο συγγραφέας της *Θεογονίας* και του διδακτικού έπους *Έργα και Ημέραι*, ο Ησίοδος.

Τον αμέσως επόμενο αιώνα μπορούμε να ξεχωρίσουμε δύο ποιητές, εκ των οποίων ο ένας υμνεί τον γενναίο θάνατο στο πεδίο της μάχης και ο άλλος την ειρήνη και την αξία της ζωής. Αναφέρομαι στον *Τυρταίο*, που τραγουδά τη *Σπάρτη* και τον σπαρτιατικό τρόπο ζωής, και στον *Αρχίλοχο*, έναν από τους καλύτερους λυρικούς ποιητές.

Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα (1 West) του *Αρχίλοχου* που ακολουθεί:

εἰμὶ δ' ἐγὼ θεράπων μὲν Ἐνναλίῳ ἄνακτος
καὶ Μουσέων ἑρατὸν δῶρον ἐπιστάμενος.

[Στρατιώτης εἰμ' ἐγὼ πιστός στον βασιλέα τον Ἄρη,
μα ξέρω ἔγω και των Μουσών τα δώρα τα γλυκά.⁴]

Στο μεταίχμιο 7ου και 6ου π.Χ. αιώνα βρίσκουμε τον *Αλκαίο* και τη «δέκατη Μούσα», τη *Σαπφώ*, τις μεγάλες μορφές της λυρικής ποίησης από τη *Λέσβο*, που επηρεάζουν επί αιώνες την ποίηση και γενικότερα την τέχνη στην *Ευρώπη* και στον κόσμο.

Το απόσπασμα που ακολουθεί από τους *Παπύρους* της *Οξυρρύγχου* περιέχει ένα μεγάλο μέρος από το γνωστό ποίημα της *Σαπφούς* 16 Lobel-Page:

Οἱ μὲν ἱππῶν στρότον, οἱ δὲ πέσδων
οἱ δὲ νάων φαῖσ' ἐπ[ι] γᾶν μέλαι[ν]αν
ἔ]μμεναι κάλλιστον, ἔγω δὲ κῆν' ὄτ-
τω τις ἔραται·
πά]γχυ δ' εὐμαρες σύνετον πόησαι
π[ά]ντι τ[ο]ῦτ', ἃ γὰρ πόλυ περσκέθοισα

4. Απόδοση: Σ. Μενάρδος (πηγή: Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).

κάλλος [ἀνθ]ρώπων Ἑλένα [τὸ]ν ἄνδρα
 τὸν [πανά]ριστον
 καλ[λίπο]ισ' ἔβα 'ς Τροίαν πλέο[ισα]
 κωῦδ[ε πα]ῖδος οὐδὲ φίλων το[κ]ήων
 πά[μπαν] ἐμνάσθη, ἀλλὰ παράγαγ' αὐταν
 αὐτικ' ἔδοι[σαν]
 Κύπρις· εὖκ[αμπτον γὰρ
 [...] κούφως τ[ὶ] λοη[...]
 ...]μὲ νῦν Ἀνακτορί[ας ὁ]νέμναι-
 σ' οὐ] παρεοίσας,
 τᾷ[ς κε βολλοίμαν ἔρατόν τε βᾶμα
 κάμάρυγμα λάμπρον ἔδην προσώπω
 ἧ τὰ Λύδων ἄρματα καὶ πανόπλους
 πεσδομ]άχεντας.

[Ἄλλοι το ιππικό, ἄλλοι το πεζικό,
 κάποιοι το ναυτικό ορίζουν
 πως είναι το ομορφότερο πράγμα πάνω στη μαύρη γη.
 Ὅμως ἐγὼ ἐκεῖνο που καθένας ερωτεύεται.
 Κι ἔχω ἐξήγηση ἀπλή,
 ὅλοι νομίζω θὰ τὴν ἀσπαστούν.
 Γιατί ἐκεῖνη, ἡ ἀξεπέραστη στὸν κόσμον καλλονή, ἡ Ἑλένη,
 παράτησε πανάριστον τὸν ἀντρα τῆς
 κι ἀνέβηκε στὸ πλοῖο γιὰ τὴν Τροία.
 Οὔτε πού νοιάστηκε γιὰ τὸ παιδί τῆς,
 μήτε γιὰ τοὺς γονεῖς τῆς.
 Τῆς συνεπήρε ἡ Κύπρις τὸ μυαλό.
 Ἔτσι κι ἐγὼ τὴν ἀναμνήστηκα
 τὴν Ἀνακτορία ἀπούσα.
 Πὼς θὰ ἤθελα τὸ ἐράσμιο βῆμα τῆς νὰ δω,
 τὴ φεγγοβόλα λάμψη τοῦ προσώπου.
 Ὅχι ἀμάξια λυδικὰ καὶ πάνοπλους πεζοὺς
 νὰ μάχονται.^{5]}

5. Απόδοση: Δ. Ν. Μαρωνίτης (πηγή: Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).

Στην ίδια μεταιχμιακή περίοδο ανήκει και ένας άλλος σπουδαίος Λέσβιος λυρικός ποιητής, ο Αρίων, ο θεωρούμενος δημιουργός του διθυράμβου, τη ζωή του οποίου, σύμφωνα με τον θρύλο που αφηγείται ο Ηρόδοτος, έσωσε ένα δελφίνι.

Τον 6ο π.Χ. αιώνα δεσπόζουν ο Ανακρέων και ο Ίβυκος με τα έξοχα ερωτικά λυρικά ποιήματά τους, καθώς και ο Σιμωνίδης ο Κείος, ο οποίος συνέθεσε έργα σχεδόν όλων των ειδών λυρικής ποίησης και είναι ευρύτερα γνωστός για τα επιγράμματά του προς τιμήν των πεσόντων του Μαραθώνα και των Θερμοπυλών.

ὦναξ ὦι δαμάλης Ἔρωσ
καὶ Νύμφαι κυανώπιδες
πορφυρῇ τ' Ἀφροδίτῃ
συμπαίζουσιν, ἐπιστρέφει
δ' ὑψηλὰς ὀρέων κορυφάς·
γουννοῦμαί σε, σὺ δ' εὐμενῆς
ἔλθ' ἡμῖν, κεχαρισμένης
δ' εὐχολῆς ἐπακούειν·
Κλεοβούλῳ δ' ἀγαθὸς γένεο
σύμβουλος, τὸν ἐμόν γ' ἔρω-
τ', ὦ Δεόνυσε, δέχεσθαι.⁶

[Αφέντη, που ο Έρωτας ο δαμαστής
κι οι Νύφες οι γαλανομάτες
κι η ροδομάγουλη Αφροδίτη
μαζί σου παίζουν και γυρίζεις
μες στα ψηλά τα κορφοβούνια,
προσπέφτω σου· κι έλα σ' εμένα
καλόγνωμος και την παράκλησή μου
ακούοντας τη χαριτωμένη.
Καλός συμβουλάτορας γίνε

6. Ανακρέων, 357.

στον Κλεόβουλο, Διόνυσέ μου,
να δέχεται τον έρωτά μου.^{7]}

Τον 5ο αιώνα της κλασικής Ελλάδας η άνθηση των τεχνών και των επιστημών είναι βεβαίως ανυπέρβλητη. Ξεχωρίζουν οι μεγάλες μορφές των τραγωδών Αισχύλου, Σοφοκλή και Ευριπίδη, του κωμωδιογράφου Αριστοφάνη και του σπουδαίου λυρικού ποιητή Πινδάρου. Ακόμα και από τα λίγα έργα τους που έχουν διασωθεί, οι στίχοι τους άφησαν ανεξίτηλο το αποτύπωμά τους στον παγκόσμιο πολιτισμό. Η έμφυτη τάση του Έλληνα προς το τραγικό, που δεν έχει καμία σχέση με την απαισιοδοξία, αλλά μάλλον με τη θεωρητική αντίληψη του κόσμου και της ζωής και το αίσθημα της δικαιοσύνης, έφτασε στο απόγειό της με τους τρεις τραγικούς ποιητές.

Ύβρις φυτεύει τύραννον· Ύβρις, εἰ
πολλῶν ὑπερπλησθῇ μάταν,
ἄ μὴ ᾽πίκαιρα μὴδὲ συμφέροντα,
ἀκρότατα γεῖσ' ἀναβᾶσ'
ἀπότομον ὥρουσεν εἰς ἀνάγκαν
ἔνθ' οὐ ποδὶ χρησίμῳ
χρῆται. τὸ καλῶς δ' ἔχον
πόλει πάλαισμα μὴποτε λῦ-
σαι θεὸν αἰτοῦμαι.
θεὸν οὐ λήξω ποτὲ προστάταν ἴσχων.⁸

[Η έπαρση τον γεννάει τον τύραννο,
η έπαρση, που αν μάταια παραφορτωθεί
με πολλά που θενά 'ναι
παράκαιρα κι ασύφερα, σα θενά φτάσει πια
στην πιο ψηλή κορφή, θα πέσει
μες στον ορθόγκρεμο όλεθρο

-
7. Απόδοση: Η. Βουτιερίδης (πηγή: Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).
8. Σοφοκλής, *Οιδίπους τύραννος*, Δεύτερο Στάσιμο.

απ' όπου δεν τον ωφελεί το πόδι νά βγει.
Μα κάθε αγώνα για της χώρας το καλό
το Θεό παρακαλώ ποτέ μην καταλύσει,
κι εγώ ποτέ μου του Θεού
την προστασία δε θέλω παρατήρει.^{9]}

Τον 4ο π.Χ. αιώνα σημαντικοί είναι οι εκπρόσωποι της Νέας Κωμωδίας Μένανδρος, Φιλήμων και Δίφιλος. Δυστυχώς, μόνο του πρώτου έχουν σωθεί ορισμένα ολόκληρα έργα ή έστω μεγάλα τμήματά τους, ενώ των υπολοίπων μόλις κάποια σπαράγματα. Στις κωμωδίες τους απεικονίζουν γνωστούς διαχρονικούς χαρακτήρες, καθώς και έθιμα της Αθήνας, και μας δείχνουν πώς η τέχνη αρχίζει πια να περιγράφει και να ενδιαφέρεται για τα ατομικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων και λιγότερο για τον Άνθρωπο, για το ιδεώδες και το αιώνιο. Η σημασία τους είναι μεγάλη, καθώς αποτέλεσαν το πρότυπο των Ρωμαίων κωμωδιογράφων, οι οποίοι με τη σειρά τους επηρέασαν καθοριστικά το ευρωπαϊκό θέατρο.

Ακολουθεί, από την Τέταρτη Πράξη του Δύσκολου του Μενάνδρου, ο διάλογος Σιμίκης, Σίκωνα και κατόπιν Γοργία:

ΣΙΜ. τίς ἂν βοηθήσειεν; ὦ τάλαιν' ἐγώ.
τίς ἂν βοηθήσειεν; ΣΙΚ. Ἡράκλεις ἄναξ,
ἑάσαθ' ἡμᾶς πρὸς θεῶν καὶ δαιμόνων
σπονδὰς ποῆσαι. λοιδορεῖσθε, τύπτετε·
οἰμώζετ' ὦ τῆς οἰκίας τῆς ἐκτόπου.
ΣΙΜ. ὁ δεσπότης ἐν τῷ φρέατι. ΣΙΚ. πῶς; ΣΙΜ. ὅπως;
ἵνα τὴν δίκελλαν ἐξέλοι καὶ τὸν κάδον,
κατέβαινε, κᾶτ' ὥλισθ' ἄνωθεν, ὥστε καὶ
πέπτωκεν. ΣΙΚ. οὐ γὰρ ὁ χαλεπὸς γέρων σφόδρα;
ΣΙΜ. οὐτος. ΣΙΚ. καλὰ γ' ἐπόησε νῆ τὸν Οὐρανόν.
ὦ φιλτάτη γραῦ, νῦν σὸν ἔργον ἐστί. ΣΙΜ. πῶς;

9. Απόδοση: Ι. Γρυπάρης (πηγή: Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).

ΣΙΚ. ὄλμον τιν' ἢ λίθον τιν' ἢ τοιοῦτό τι
 ἄνωθεν ἔνσεισον λαβοῦσα. ΣΙΜ. φίλτατε
 κατὰβα. ΣΙΚ. Πόσειδον, ἵνα τὸ τοῦ λόγου πάθω,
 ἐν τῷ φρέατι κυνὶ μάχωμαι; μηδαμῶς.
 ΣΙΜ. ὦ Γοργία, ποῦ γῆς ποτ' εἶ; ΓΟ. ποῦ γῆς ἐγώ;
 τί ἐστί, Σιμίκη; ΣΙΜ. τί γάρ; πάλιν λέγω·
 ὁ δεσπότης ἐν τῷ φρέατι. ΓΟ. Σώστρατε,
 ἔξελθε δεῦρ'· ἡγοῦ, βιάδιζ' εἴσω ταχύ.

[ΣΙΜ. Αχ, συφορά μου, ποιος θα μας βοηθήσει;
 Ποιος θα βοηθήσει; ΣΙΚ. ... Θεέ μου, τι ἔναι τούτα;
 Στ' ὄνομα των θεῶν και των δαιμόνων,
 αφήστε πια να γίνουν οι σπονδές μας.
 'Όλο χτυπάτε, βρίζετε, βογκάτε·
 τι σπίτι ανοικονόμητο! ΣΙΜ. Ο αφέντης
 μες στο πηγάδι. ΣΙΚ. Πώς; ΣΙΜ. Τι πώς; Να, πήγε
 να κατεβεί, να βγάλει το δικέλλι
 και τον κουβά, και γλίστρησε από πάνω
 κι έπεσε. ΣΙΚ. Ποιος; Ο γέρος; Ο γρινιάρης;
 ΣΙΜ. Ναι. ΣΙΚ. Μά τον Ουρανό, καλά να πάθει.
 Και τώρα, αγαπητή μου γριούλα, πια είναι
 δουλειά δικιά σου. ΣΙΜ. Δηλαδή; ΣΙΚ. Να, πάρε
 μια κοτρόνα, μια πέτρα, κάτι τέτοιο,
 και ρίξ' του το από πάνω. ΣΙΜ. Αγαπητέ μου,
 κατέβα. ΣΙΚ. Τι μου λες, καλέ; Να πάθω
 αυτό που λέει ο μύθος; Να παλεύω
 με σκύλο στο πηγάδι; Δεν το κάνω.^{10]}

Τον 3ο π.Χ. αιώνα ο Καλλίμαχος ο Κυρηναίος, που έζησε κυρίως στην Αλεξάνδρεια εργαζόμενος στην περίφημη Βιβλιοθήκη, με τα σύντομης έκτασης ποιήματά του και, κυρίως, με τις απόψεις του για τον ποιητικό λόγο έθεσε τις βάσεις για τη μεταγενέστερη ποίηση, αποτελώντας

10. Απόδοση: Θ. Σταύρου (πηγή: Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).

ένα από τα βασικά πρότυπα των μεγάλων Ρωμαίων ποιητών. Σημαντικός επίσης ήταν ένας από τους μαθητές του, ο συγγραφέας του περιφήμου έπους *Αργοναυτικά*, ο Απολλώνιος ο Ρόδιος. Περίφημος ποιητής του ίδιου αιώνα είναι και ο θεωρούμενος ιδρυτής της βουκολικής ποίησης, ο Θεόκριτος.

Ακολουθεί ένα απόσπασμα από τον ύμνο «Εις Απόλλωνα» του Καλλιμάχου:

χρύσεια τῷπόλλωνι τό τ' ἐνδυτὸν ἢ τ' ἐπιπορπίς
ἢ τε λύρη τό τ' ἄεμμα τὸ Λύκτιον ἢ τε φαρέτρη·
χρύσεια καὶ τὰ πέδιλα· πολύχρυσος γὰρ Ἀπόλλων
καὶ τε πολυκτέανος· Πυθῶνί κε τεκμήρηαιο.
καὶ μὲν αἰεὶ καλὸς καὶ αἰεὶ νέος· οὔποτε Φοῖβου
θηλείαις οὐδ' ὅσσον ἐπὶ χνόος ἤλθε παρειαιῖς·
αἰ δὲ κόμαι θυόεντα πέδῳ λείβουσιν ἔλαια·
οὐ λίπος Ἀπόλλωνος ἀποστᾶζουσιν ἔθειραι,
ἀλλ' αὐτὴν πανάκειαν· ἐν ἅστει δ' ὦ κεν ἐκεῖναι
πρῶκες ἔραζε πέσωσιν ἀκήρια πάντ' ἐγένοντο.
τέχνη δ' ἀμφιλαφὴς οὔτις τόσον ὅσσον Ἀπόλλων·
κεῖνος οἰστευτὴν ἔλαχ' ἀνέρα, κεῖνος αἰοιδόν,
—Φοῖβῳ γὰρ καὶ τόξον ἐπιτρέπεται καὶ αἰοιδή—
κείνου δὲ θριαὶ καὶ μάντιες· ἐκ δέ νυ Φοῖβου
ἱητροὶ δεδάασιν ἀνάβλησιν θανάτοιο.

[Χρυσή του Απόλλωνα η ντυμασιά, η πόρπη,
η λύρα, το Λύκτιο τόξο και η φαρέτρα.

Μα και τα πέδιλα χρυσά· πολύχρυσος ο Απόλλωνας
και τόσον ευκατάστατος. Μάρτυρας η Πυθώνα.

Πάντοτε ωραίος, πάντοτε νέος, ποτέ στου Φοίβου
τις τρυφερές τις παρειές δεν βγήκε χνούδι.

Και οι πλόκαμοι της κόμης του στάζουν στη γης μοσχοβολάτο λάδι.

Ποτέ δεν στάζουν λίπος τα μαλλιά του Απόλλωνα·
πανάκεια στάζουνε και σ' όποια πόλη
πέσουνε οι σταξιές, χαρίζουν σ' όλα ανοσία.

Κανείς δεν ξέρει τόσες τέχνες όσες ο Απόλλωνας.

Ο ίδιος έλαχε να 'ναι τοξότης κι αιιδός
 –στο Φοίβο επιτρέπεται και τόξο και τραγούδι–.
 Εκείνου είναι οι μάντισσες, κι από το Φοίβο
 έμαθαν οι γιατροί στο θάνατον αναβολή να φέρνουν.^{11]}

Τον 2ο π.Χ. αιώνα διακρίνονται άλλοι δύο εκπρόσωποι της βουκολικής ποίησης, ο Μόσχος, ο οποίος είναι ευρύτερα γνωστός για το σύντομο έπος του (επύλλιο) *Ευρώπη*, και ο Βίων ο Σμυρναίος (κατ' άλλους, έζησε τον 1ο π.Χ. αιώνα), που είχε ως πρότυπό του τον Θεόκριτο και το σημαντικότερο ποίημά του είναι ο «Επιτάφιος Αδώνιδος».

Ακολουθούν οι στίχοι 102-112 της *Ευρώπης*, στους οποίους περιλαμβάνεται το επεισόδιο της αρπαγής της από τον Δία:

«δεῦθ', ἐτάραι φίλῃαι καὶ ὁμήλικες, ὄφρ' ἐπὶ τῷδε
 ἐζόμεναι ταύρῳ τερπώμεθα· δὴ γὰρ ἀπάσας
 νῶτον ὑποστορέσας ἀναδέξεται οἷά τ' ἐνήης
 πρηγὺς τ' εἰσιδέειν καὶ μείλιχος· οὐδέ τι ταύροις
 ἄλλοισι προσέοικε, νόος δέ οἱ ἤυτε φωτός
 αἴσιμος ἀμφιθέει, μούνης δ' ἐπιδεύεται αὐδῆς».
 ὥς φαμένη νῶτοισιν ἐφίζανε μειδιόωσα,
 αἰ δ' ἄλλαι μέλλεσκον, ἄφαρ δ' ἀνεπήλατο ταῦρος,
 ἦν θέλεν ἀρπάξας, ὠκύς δ' ἐπὶ πόντον ἵκανεν.
 ἦ δὲ μεταστρεφθεῖσα φίλας καλέεσκεν ἐταίρας
 χεῖρας ὀρεγνυμένη, ταὶ δ' οὐκ ἐδύναντο κιχάνειν.

[«Ελάτε, κορίτσια μου φίλες και συνομήλικες, στον ταύρο αυτό να καθίσουμε επάνω και να χαρούμε. Αλήθεια, όλες εμάς μπορεί να κρατήσει την πλάτη του στρώνοντας. Τόσο ήρεμος είναι και πράος αυτός να τον βλέπεις, τόσο μειλίχιος κι ούτε μοιάζει ποσώς με τους ταύρους τους άλλους. Τον περιβάλλει ένα πνεύμα νοήμον, σαν άνθρωπος. Του λείπει μονάχα η φωνή να μιλήσει».

11. Απόδοση: Θ. Παπαθανασόπουλος (πηγή: Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).

Ἐτσι εἶπε κι ολόγελη στην πλάτη του τὰύρου εκάθισε
κι οι λοιπές ετοιμάζονταν. Ὅμως πῆδημα τότε δίνει ο τὰύρος
αυτὴν που ποθοῦσε αρπάζοντας και γοργὰ στο πέλαγος φθάνει.
Στρέφεται τότε η Ευρώπη και τις καλές της τις φίλες φωνάζει
με απλωμένα τα χέρια. Αυτές να την φθάσουν αδύνατον.^{12]}

Τον 1ο π.Χ. αἰώνα ο φιλόσοφος και ποιητής Μελέαγρος, από τα Γά-
δαρα της Συρίας, συνέθεσε, μεταξύ άλλων, ορισμένα από τα ωραιό-
τερα επιγράμματα που περιλαμβάνονται στην *Παλατινή Ανθολογία*.
Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω (*Παλατινή Ανθολογία*, 5.144):

ἤδη λευκόιον θάλλει, θάλλει δὲ φίλομβρος
νάρκισσος, θάλλει δ' οὐρεσίφοιτα κρίνα·
ἤδη δ' ἡ φιλέραστος, ἐν ἄνθεσιν ὤριμον ἄνθος,
Ζηνοφίλα Πειθοῦς ἡδὺ τέθηλε ῥόδον.
λειμῶνες, τί μάταια κόμαις ἔπι φαιδρὰ γελᾶτε;
ἀ γὰρ παῖς κρέσσων ἀδυπνόνων στεφάνων.

[Ἄνθισε ἤδη ο ἄσπρος μενεξές κι ο νάρκισσος ἀκόμη,
ο ἀγαπημένος της βροχής, κι οι ορεσίβιοι κρίνοι.
Κι η Ζηνοφίλα, ἄνθος μες στα ἄνθη ωραίο, του Ἐρωτα δοσμένη,
ρόδο γλυκό της γοητείας, ἀνθισε κι εκείνη.
Γιατί να ἐπαίρεσθε, λιβάδια, για την ἀνθινή σας κόμη;
Στα ηδύπνοα ἀνάμεσα ἀνθη η κόρη πρώτη παραμένει.^{13]}

Το ἐπίγραμμα καλλιεργήθηκε και τον 1ο μ.Χ. αἰώνα. Χαρακτηριστι-
κοί εκπρόσωποι του εἶδους είναι δύο ποιητές από τη Θεσσαλονίκη, ο
Αντίπατρος, διοικητικός υπάλληλος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, και
ο δάσκαλος της ρητορικής Φίλιππος, καθὼς και ο Αντίφιλος, από το

12. Απόδοση: Γ. Γιατρομανωλάκης (πηγή: Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).

13. Απόδοση: Ν. Χ. Χουρμουζιάδης (πηγή: Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).

Βυζάντιο (τη μετέπειτα Κωνσταντινούπολη), ένας από τους πιο εκφραστικούς ποιητές της *Παλατινής Ανθολογίας*.

Στο παρακάτω επίγραμμα (*Παλατινή Ανθολογία*, 5.30) του Αντιπάτρου, το ποιητικό υποκείμενο κάνει λογοπαίγνιο με το επίθετο χρυσή, με το οποίο ο γιος του Μαίονος, δηλαδή ο Όμηρος, χαρακτηρίζεται συχνά στα έπη του την Αφροδίτη:

Πάντα καλῶς, τὸ γὰρ μὴν «χρυσῆν» ἐπὶ τὴν Ἀφροδίτην
ἔξοχα καὶ πάντων εἶπεν ὁ Μαιονίδης.

Ἦν μὲν τὸ χάραγμα φέρης, φίλος· οὔτε θυρωρὸς
ἐν ποσὶν οὔτε κύων· ἐν προθύροις δέδεται.

Ἦν δ' ἐτέρως ἔλθης, καὶ ὁ Κέρβερος. Ὡς πλεονέκται,
οἱ πλούτου, πενήνῃ ὡς ἀδικεῖτε νόμῳ.

[Πολλὰ καλὰ ὁ Μαιονίδης εἶπε· ὥστόσο ἀπ' ὅλα
το πλέον ἔξοχο αὐτό: Χρυσή εἶναι ἡ Αφροδίτη!
Σαν ἔρχεσαι με χρήματα, εἶσαι φίλτατος· ὦ, τότε
οὐδέ καὶ σκύλος μὴδὲ καὶ θυρωρός· ἀλυσόδετοί ὅλοι!
Ὅμως ἀν φθάσεις δίχως ὀβολούς, ὁ Κέρβερος ἐμπρός σου!
Τους πένητες πῶς ἀδικεῖτε πλεονέκτες!¹⁴]

Τον 2ο μ.Χ. αἰῶνα συνεχίζεται αμείωτη ἡ ἐλληνικὴ ποιητικὴ παράδοση, ἐνῶ ἀρχίζει νὰ καλλιεργεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίηση. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους ποὺ καλλιεργήσαν τὸ εἶδος αὐτὸ εἶναι ὁ φιλόσοφος καὶ θεολόγος Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ ὁποῖος ἐκφράζει τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστη πρέπει νὰ στηρίζεται στὴ γνώση, στὴν ἐρευνᾶ καὶ στὴ φιλοσοφία καὶ ὄχι νὰ τις ἀποφεύγει.

Τὸν ἴδιο αἰῶνα, ὁ Βαβρίας ἢ Βάβριος ἔγραψε ἑκατὸν εἴκοσι πέντε ἑμμετροὺς μύθους (μυθίαμβους) στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, βασισμένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στὸν Αἰῶνα. Ὁ Στράτων, ἀπὸ τῆς Σάρδεις, ἔγραψε ερωτικὰ ὁμοφυλοφιλικὰ ἐπιγράμματα. Ὁ Μεσομήδης, ἀπὸ τὴν Κρήτη,

14. Απόδοση: Β. Λαζανάς (*Τα αρχαία ελληνικά ερωτικά επιγράμματα*, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 1990, σελ. 43).

απελεύθερος του αυτοκράτορα Αδριανού, έγραψε λυρικά ποιήματα, με το ενδιαφέρον στοιχείο ότι η χειρόγραφη παράδοση σώζει και τις νότες των μελωδιών που τα συνόδευαν. Ο Διονύσιος ο Περιηγητής, βιβλιοθηκάριος στη Ρώμη, συνέγραψε το έργο *Οικουμενής περιήγησις* σε περίπου 1.200 εξάμετρους στίχους, με καλλιμάχιο ύφος, έργο το οποίο σύντομα απέκτησε σημαντική θέση ως σχολικό εγχειρίδιο. Ο Οππιανός, από την Ανάζαρβο της Κιλικίας, έγραψε τα *Αλιευτικά* (3.500 στίχοι), τα οποία αφιέρωσε στον αυτοκράτορα Μάρκο Αυρήλιο, που λέγεται ότι του χάρισε ένα χρυσό νόμισμα για κάθε στίχο!

Στη συνέχεια παρατίθεται ένα από τα πιο χαρακτηριστικά επιγράμματα του Στράτωνα (*Παλατινή Ανθολογία*, 12.188):

Εἰ σὲ φιλῶν ἄδικῶ καὶ τοῦτο δοκεῖς ὕβριν εἶναι,
τὴν αὐτὴν κόλασιν καὶ σὺ φίλει με λαβών.

[Αν τα φιλιά μου έγκλημα είναι και αδικία
με τα φιλιά σου δώσε μου την ίδια τιμωρία.¹⁵]

Τον 3ο μ.Χ. αιώνα, ένας άλλος Οππιανός, από την Απάμεια της Συρίας, έγραψε το ποίημα *Κυνηγετικά*.

Την ίδια εποχή πιθανότατα έζησε και ο σημαντικός ερωτικός ποιητής Ρουφίνος (τοποθετείται από τα τέλη του 2ου έως και τον 4ο μ.Χ. αιώνα), για τον οποίο λίγα είναι γνωστά, σώζονται όμως αρκετά επιγράμματά του, όπως το παρακάτω (*Παλατινή Ανθολογία*, 5.14):

Εὐρώπης τὸ φίλημα, καὶ ἦν ἄχρι χεῖλεος ἔλθῃ,
ἡδὺ γε, κἄν ψάυσῃ μούνον ἄκρου στόματος·
ψάυει δ' οὐκ ἄκροις τοῖς χεῖλεσιν, ἀλλ' ἐρύσασα
τὸ στόμα τὴν ψυχὴν ἐξ ὀνύχων ἀνάγει.

[Της Ευρώπης το φιλί, κι αν ακόμα ως τα χείλη φτάσει,

15. Απόδοση: Ι. Ν. Κυριαζής (*Παλατινή Ανθολογία. Σαν ρόδο υποπόφυρο...*, Ενδυμίων, Αθήνα 2009, σελ. 79).

είναι γλυκό, κι αν μονάχα στην άκρη το στόμα ακουμπήσει.
 Όμως δεν ακουμπά μόνο των χειλιών την άκρη, αλλά, ρουφώντας σου
 το στόμα, από τα σπλάχνα την ψυχή σου αρπάζει.^{16]}

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης ο επικός ποιητής Κόιντος ο Σμυρναίος (άλλοι τον τοποθετούν στον 3ο και άλλοι στον 4ο μ.Χ. αιώνα), που συνέγραψε το εκτενέστατο έπος *Τα μεθ' Όμηρον*. Στο δωδεκάτομο αυτό έργο προσπάθησε να συμπληρώσει το κενό ανάμεσα στην *Ιλιάδα* και στην *Οδύσσεια* του Ομήρου αφηγούμενος τα γεγονότα του τέλους του Τρωικού Πολέμου, από την ταφή του Έκτορα μέχρι την επιστροφή των Αχαιών στην Ελλάδα.

Τον 4ο αιώνα αναμφισβήτητα η πιο μεγάλη μορφή είναι ο Άγιος Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, Έλληνας από την Καππαδοκία. Ήταν θεολόγος και αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, και θεωρείται ο πιο ταλαντούχος ρήτορας μεταξύ των Πατέρων της Εκκλησίας. Εκτός από τα φιλοσοφικά και θεολογικά έργα του, που κυρίως ασχολούνται με τη φύση του Θεού, έγραψε πάνω από διακόσια πενήντα ποιητικά επιγράμματα, τα οποία περιλαμβάνονται στην *Παλατινή Ανθολογία*, όπως το εξαιρετικό επίγραμμα που ακολουθεί, για τον θάνατο της Νόννης, που φαίνεται ότι είχε αφιερώσει τη ζωή της στην Εκκλησία και σε αγαθοεργίες:

πῶς ἐλύθη Νόννης καλὰ γούνατα; πῶς δὲ μέμυκεν
 χεῖλεα; πῶς ὅσσω οὐ προχέει λιβάδας;
 ἄλλοι δ' αὖ βοόωσι παρ' ἡρίον ἢ δὲ τράπεζα
 οὐκέτ' ἔχει καρποὺς τῆς μεγάλης παλάμης·
 χῶρος δ' ἐστὶν ἔρημος ἀγνοῦ ποδός, οἱ δ' ἱερῆες

16. Απόδοση Νίκου Καγκελάρη, με την ακόλουθη σημείωση του ίδιου: Η φράση *εξ ονύχων* εδώ δεν παραπέμπει στα νύχια, αλλά στο μέρος του ήπατος που μοιάζει με νύχι (βλ. *Lidell-Scott*). Το ήπαρ στην αρχαιότητα θεωρούνταν η έδρα των συναισθημάτων (πβ., λ.χ., Οράτιος, Ωδή 1.11, στ. 4), γι' αυτό το αποδίδω-
 ως *σπλάχνα*.

οὐκέτ' ἐπὶ τρομερὴν κρατὶ βαλοῦσι χέρα.
 χῆραι δ' ὄρφανικοί τε, τί ῥέξετε; παρθενίη δὲ
 καὶ γάμος εὖζυγέων, κέρσατ' ἄπο πλοκάμους,
 τοῖσιν ἀγαλλομένη κρατὸς φέρε πάντα χαμᾶζε,
 τῆμος ὅτ' ἐν νηῷ ῥικνὸν ἀφῆκε δέμας.

[Πῶς λύθηκαν τα ωραία γόνατα της Νόννης; Πῶς κλείστηκαν
 τα χεῖλη; Πῶς ἀπὸ τα μάτια δεν τρέχουν δάκρυα;
 Ἄλλοι τώρα βογγοῦν στον τάφο, ἐνῶ ἡ Ἀγία Τράπεζα
 δεν ἔχει τους καρπούς των γενναιόδωρων χειρῶν σου.
 Το μέρος ἔχει ἐρημώσει ἀπὸ την ἀγνή παρουσία σου καὶ οἱ ἱερεῖς
 δεν θὰ τοποθετοῦν το τρεμουλιαστό χέρι τους στο κεφάλι σου.
 Χήρες κι ὀρφανά, τι θὰ κάνετε; Οἱ παρθένες
 κι οἱ καλοπαντρεμένες, κόψτε τα μαλλιά σας.
 Σε αὐτές πάντοτε, με χαρά ἔφερνε κάθε εἶδους βοήθεια ὅταν ζούσε,
 μέχρις ὅτου ἀφῆσε το ρυτιδιασμένο σῶμα της στο ναό.^{17]}

Στους μη χριστιανούς (εθνικούς) ποιητές περιλαμβάνεται ο ἄλλος
 αξιόλογος επιγραμματοποιός, ο Παλλαδάς (ή Παλλάδας), ἀπὸ τῆ Χαλ-
 κίδα, που με το σαρκαστικό καὶ πικρὸ ὕφος του στράφηκε κατὰ τῆς
 υποκρισίας καὶ τῆς ἀμάθειας τῆς ἐποχῆς του.

Στον 5ο αἰῶνα διακρίνεται ο Νόννος, ἀπὸ τὴν Πανόπολη τῆς Αἰγύπτου,
 ο ὁποῖος δημιούργησε ολόκληρη «σχολή». Ἐγράψε τα Διονυσιακά, ἓνα
 ἔπος 21.280 στίχων που περιγράφει τα κατορθώματα τοῦ Διονύσου ξε-
 κινώντας ἀπὸ τον παππού του, Κάδμο, τὴ μητέρα του, Σεμέλη, καὶ
 τὴ γέννησή του στὴ Θήβα καὶ φτάνοντας μέχρι τὴν ἀποθέωσή του καὶ
 τὴν ἀνοδο στὸν Ὀλύμπο. Τα Διονυσιακά εἶναι τὸ μεγαλύτερο ποίημα
 που μας κληροδότησε ἡ ἐλληνικὴ ἀρχαιότητα καὶ διαιροῦνται σε σαρά-
 ντα οκτὼ βιβλία, ὅσα ἡ *Ιλιάδα* καὶ ἡ *Οδύσσεια* μαζί.

17. Απόδοση: Π. Βαρδάκας (*Επιτάφια επιγράμματα τοῦ Γρηγορίου Ναζιαν-
 ζηνού, τοῦ Θεολόγου, μεταπτυχιακὴ-διπλωματικὴ ἐργασία, Ἀριστοτέλειο Πανε-
 πιστήμιο Θεσσαλονίκης* 2011, σελ. 29).